

פְּרִשְׁתַּי בְּדִבְרֵי הַתְּשִׁיעַ"ו

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. דברים פרק ל, א-כ

(א) וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּחְתָּ אֶל-לִבְּךָ בְּכָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָדִיחָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: (ב) וְשִׁבַּחְתָּ עַד-ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר-אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבְנִיךָ בְּכָל-לִבְּכָהּ וּבְכָל-נַפְשָׁהּ: (ג) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ וְשָׁב וּקְבַצְהָ מִכָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַצְתָּ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: (ד) אִם-יִהְיֶה גִדְמָה בַקְּצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבַּצְהָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחָהּ: (ה) וְהִבִּיאוּ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יִרְשׁוּ אַבְתֵּיךָ וִירֻשְׁתָּהּ וְהִיטְבִּיךָ וְהִרְבִּיךָ מְאֹד: (ו) וּמַלְא ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְּכָהּ וְאֶת-לֵבב וְרַעַף לֹא-הִכָּה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּכָהּ וּבְכָל-נַפְשָׁהּ לִמְעַן תִּיָּדָה: (ז) וְנָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה עַל-אֵיבֶיךָ וְעַל-שָׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ: (ח) וְאֹתָהּ תִּשָּׁב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם: (ט) וְהוֹתִירָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָהּ בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתָהּ לְטָבָה פִּי יִשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עָלֶיךָ לְטוֹב פֶּאֶשֶׁר-שָׂשׂ עַל-אַבְתֵּיךָ: (י) פִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְחֻקֹּתַי בְּסֹפֶר הַתְּנִיחָה הַזֶּה פִּי תִשׁוּב אֵלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּכָהּ וּבְכָל-נַפְשָׁהּ: פ

(יא) פִּי הַמְצָנָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לֹא-נִפְלְאָת הוּא מִמֶּה וְלֹא רַחֲמָה הוּא: (יב) לֹא בְשָׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לִנְנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְחֶנָּה לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: (יג) וְלֹא-מִעֲבָר לָיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר-לָנוּ אֶל-עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶנָּה לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: (יד) גִּי-קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מֵאֵד פְּרִיָּהּ וּבְלִבְכָהּ לַעֲשׂוֹתָ: ס (טו) רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב וְאֶת-הַמָּוֶת וְאֶת-הָרָע: (טז) אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לֹא-הִכָּה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתַי וְחֻקֹּתַי וּמִשְׁפָּטַי וְחֻקֵּי וּרְבִית וּבְרָכָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: (יז) וְאִם-יִפְגַּע לְבְּכָהּ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַת וְהִשְׁתַּחֲנִית לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: (יח) הַגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם פִּי אֶבֶד תֵּאבְדוּן לֹא-תֵאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן לְבֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: (יט) הַעֲלֵתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים לִמְעַן תִּחְיֶה אִתָּה וְנִרְעָה: (כ) לֹא-הִכָּה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַת בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה-בּוֹ פִּי הוּא חֲיִיךָ וְאָרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאַבְתֵּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם: פ

2. רמב"ן דברים פרק ל פסוק יא

(יא) וטעם כי המצוה הזאת - על כל התורה כולה. והנכון, כי על כל התורה יאמר (לעיל ח א) "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום", אבל "המצוה הזאת" על התשובה הנזכרת, כי והשבבות אל לבבך (בפסוק א) ושבבת עד ה' אלהיך (בפסוק ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן. ונאמרה בלשון הבינוני לרמוז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן. והטעם, לאמר כי אם יהיה נדחך בקצה השמים ואתה ביד העמים תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוך היום, כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום:

וזה טעם בפיו ובלבבך לעשותו - שיתודו את עונם ואת עון אבותם בפניהם, וישוּבו בלבם אל ה'. ויקבלו עליהם היום התורה לעשותה לדורות כאשר הזכיר (לעיל פסוק ב) אתה ובניך בכל לבבך - כמו שפירשתי (שם):

3. רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוּב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות

בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן א במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם.

4. רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ה

כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו'.

5. רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק י הלכה א

חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה, שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה, ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר בצדקה תכונני, ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

6. מעשה רקח הלכות מתנות עניים פרק י הלכה א 1768 – 1690 R' Masoud Chai Rokeach

[א] חייבים אנו וכו'. ראויים הדברים למי שאמרן ובפרט בזמן הזה שהכל להוטים אחר הממון ושמעתי מפי הרב עמנואל חי ריקי זלה"ה בדרוש שעשה בעיר המהוללה אזמיר יע"א בהיותי שם סימן לדבר חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ר"ת זנות עבודה זרה ממון כי ידוע דשיתא אלפי שני הוי עלמא ושני אלפים ראשונים היו להוטים אחר הזנות כדכתיב ויראו בני אלהים את בנות האדם וכו' וב' אחרים ע"ז כדאשכחן בזמן מלכי ישראל וכו' ואלה האחרונים אחר הממון ע"כ יש לנו ליזהר ביותר על הצדקה כדי לקרב הגאולה וכבר אמרו שיש לכוין בכל יום בתפלה באמרו לישועתך קוינו כל היום למ"ש צפית לישועה לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד:

7. ספורנו דברים פרישת נצבים פרק ל 1480-1550

(א) והשבות אל לבבך. התבונן בחלקי הסותר ותשיבם אל לבבך יחדיו להבחין האמת מן השקר ובזה תכיר כמה רחוקת מן האל יתעלה בדעות ובמנהגים אשר לא כתורתו בכל הגוים. בעודך בגלות: (ו) ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה. יגלה עיניך לסור מכל טעות מערבב השכל מידיעת האמת כשתשתדל לדבקה בו באופן שתכיר טובו ותאהבהו בהכרח. וזה יעשה למען חיך לעולמי עד:

(ח) ...ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום. שלא תחודש דת:

(יא) כי המצוה הזאת. והטעם שאמרתי והשבות אל לבבך בכל הגוים שצריך שהתשובה תהיה בעודך בגלות למען תושע הוא כי אמנם זאת המצוה של תשובה אשר אנכי מצוך היום כאמרו בכל חטא בפרשת ויקרא ואשמ ואשמו שהענין כולם הוא שיכיר החוטא את חטאו כמו שפירש אח"כ באמרו והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה (ויקרא ה, ה) וכן באמרו איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם ואשמה הנפש ההיא והתודו את עונם (במדבר ה, ו - ז): (יד) בפוך ובלבבך לעשותו. להכיר בלבבך את חטאך ואת האל יתברך שחטאת לו ולהתחרט ולהתודות על זה בפוך:

(טו) את החיים. לעד: ואת הטוב. הערב בחיי שעה: ואת המות. לעד: ואת הרע. צער חיי שעה:

(טז) וחיית. לעד: (יח) כי אבוד תאבדון. לעד: (יט) ובחרת בחיים. בחיי עד:

8. בראשית פרק ב:ט

וַיִּצְלַח ה' אֱלֹהִים מִן־הַאֲדָמָה פְּלִיעֵץ נִחְמָד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים כְּתוּב הֵן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:

9. ספורנו בראשית פרק ב פסוק ט

טוב ורע. לבחור הערב אף על פי שייזיק, ולמאוס הבלתי ערב אף על פי שיועיל:

10. בראשית פרק ב:יז

וּמַעֲיָן הַדְּעִתָּ טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכַלְתָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

11. ספורנו בראשית פרק ב:יז

ומעין הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלת ממנו מות תמות:
ומעין הדעת. אשר בתוך הגן, קרוב לעץ החיים שהזכיר למעלה, כאמרו "ועץ החיים בתוך הגן" (פסוק ט), על דרך "החיים והמות נתתי לפניך" (דברים ל, יט):

12. ספורנו בראשית פרק ג

(ז) ותפקחנה עיני שניהם. נתנו לב אל כל ערב ותענוג אף על פי שיזיק, כי שימת לב וההשגחה בדבר תקרא פקחת עין, כאמרו "אף על זה פקחת עיניך" (איוב יד, ג):
(כב) כאחד ממנו לדעת טוב ורע. הוא יודע טוב ורע עם היותו בצלמנו, ואם יהיה נצחי בזה הענין, הנה ירדוף כל הימים אחר הערב, וישליך אחרי גיוו כל השגה שכלית וכל מעשה טוב, ולא ישיג האושר הרוחני המכוון מאת האל יתברך בצלמו ודמותו:

13. מעשי ה' מעשי בראשית פרק טז - R. Eliezer ben Eliyahu Ashkenazi 1513-1586

הן אמת חפצתי ובקשתי שאהבה נפשי נכספה לדעת עץ הדעת הזה וענינו, וחפשתי אמתחות המפרשים המתפארים בקירוב אל פשט הכתובים, והנה ראיתי כי גם הם יצאו ללקוט ולא מצאו, כי רש"י ז"ל הלך לדרך ע"פ האגדות החמודות אשר אתו וסתם הדברים והניחם כך מבלתי הסר מעלינו המבוכות, וגם הרמב"ן ז"ל עלה המסילה ההיא לא סר ממנה, וכן הר"ן ז"ל, וכן הרב אבן עזרא ז"ל אמר בפה היות הדברים כפשוטן, וברמזיו גילה טפח היות רוח אחרת עמו, הרלב"ג גילה דעתו על היות כל הדברים הללו ממשל משלים ורמז שאין פשוטם אמת, גם ר"י בעל העקידה ז"ל נמשך אחרי הרמז. וקצת מפרשים ראיתי יחתרו למצא פשר דבר שקצת ענין זה רמז וקצתו כפשוטו, ומהר"י אברבנאל בחר לסגולה לו שסגולת עץ הדעת היה לחזק המשגל ונקרא עץ הדעת נגזר מן והאדם ידע אדם את חוה אשתו (בראשית ד, א), וכאשר בא אל אמרו (בראשית ג, ה) והייתם כאלהים יודעי טוב ורע, ולא יכול להתאפק בהמשכת פירושו שהוא לחיזוק המשגל, הניח זה שיפורש לענין דעת כפי הנחשב, וענין הנחש אמר שזה ודאי אינו כפשוטו כי לא איש דברים הוא, אבל שכאשר ראתה האשה את הנחש אוכל מן הפרי ההוא וחי עשתה עצמה כל המשא ומתן ההוא כאלו הנחש אמר לה והיא השיבה אמריה לו. ולא ידעתי היאך יתכן לומר שהאשה אמרה (שם א) אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן, והיא ידעה שהאלהים לא אמר רק מן העץ אשר בתוך הגן. וכאשר ראה מהרי"א עוד מ"ש (שם כב) הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, אמר שהוא דרך לעג או דרך תימה. ולדעתי כל הדברים בענין זה הם תימה מן המבוכות עצמו מספר, אם בענין עצמו, ואם בפשוטי הכתובים כאשר נבאר, ולא אסתיר דברי האומרים שהוא רמז, אם הרמז ההוא יהיה היישרת צדק אלינו, אבל אומר שיש בו רמז ושלא יתכן שיתפייס המשכיל עד מצא דברי חפץ לפי הפשט:

וטרם בואנו אל הביאור יהיו דברינו עם הרמב"ם ז"ל על מה שכתב בספר המורה נבוכים ח"א פ"ב אשר כפי הנראה מהם חשב למשפט שסילק כל המבוכות והספקות אשר יתחדשו בענין זה, וז"ל, והקשה לי איש חכם זה ל"ו שנים קושיא גדולה צריך להתבונן בקושיא ובתשובתנו בפירוקה. ...

14. ספר מורה הנבוכים חלק א פרק ב

הקשה לי איש חכם זה לו שנים קושיא גדולה, ... אמר המקשה, יראה מפשוטו של כתוב כי הכוונה הראשונה באדם שיהיה כשאר בעלי חיים שאין שכל לו ולא מחשבה, ולא יבדיל בין הטוב ובין הרע, וכאשר המרה הביא לו מריו זה השלמות הגדול המיוחד באדם, והיא שתהיה לו זאת ההכרה הנמצאת בנו אשר היא הנכבדת מן הענינים הנמצאים בנו, ובו נתעצם. וזה הפלא שיהיה עונשו של מריו תת לו שלמות שלא היו לו והוא השכל, ... אבל כמו שיתבאר עם ההתבוננות לזה הדבר, וזה כי השכל אשר השפיע הבורא על האדם, והוא שלמותו האחרון הוא אשר הגיע לאדם קודם מרותו, ובשבילו נאמר (וצוה) בו שהוא בצלם אלהים ובדמותו, ובגללו דבר אתו וצוה אותו כמו שאמר ויצו ה' אלהים ולא תהיה הצואה לבהמות ולא למי שאין לו שכל, ובשכל יבדיל האדם בין האמת והשקר, ... וכן בלשוננו יאמר על הקושט ועל הבטל, אמת ושקר, ועל הנאה והמגונה, טוב ורע. ובשכל ידע האדם

האמת מן השקר. וזה יהיה בענינים המושכלים כלם. וכאשר היה על שלמות עניניו ותמותם, והוא עם מחשבתו ומושכליו אשר נאמר בו בעבורם ותחסרהו מעט מאלהים, לא היה לו כח להשתמש במפורסמות בשום פנים ולא להשיגם, עד שאפילו הגלוי שבמפורסמות בגנות, והוא גלוי הערוה לא היה זה מגונה אצלו, ואל השיג גנותו. וכאשר מרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות, כמו שאמר כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים, נענש בששולל ההשגה ההיא השכלית, ומפני זה מרה במצוה אשר בעבור שכלו צוה בה, והגיע לו השגות המפורסמות ונשקע בהתגנות ובהתנאות, ואז ידע שיעור מה שאבד לו ומה שהופשט ממנו ובאיזה ענין שב. ולזה נאמר והייתם כאלהים יודעי טוב ורע, ולא אמר יודעי שקר ואמת, או משיגי שקר ואמת, ואין בהכרחי טוב ורע כלל, אבל שקר ואמת. והתבונן אמרו, ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם, לא אמר ותפקחנה עיני שניהם ויראו, כי אשר ראו קודם הוא אשר ראו אחרי כן, לא היו שם סנורים על העין שהוסרו, אבל נתחדש בו ענין אחר, שגינה בו מה שלא היה מגנהו קודם. ודע כי זאת המלה ר"ל פקח לא תפול בשום פנים, אלא על ענין גלות ידיעה לא ראות חוש יתחדש, ויפקח אלהים את עיניה, אז תפקחנה עיני עורים, פקוח אזנים ולא ישמע, כאמרו אשר עינים להם לראות ולא ראו. אבל אמרו על אדם משנה פניו ותשלחהו, פירושו וביאורו כאשר שנה מגמת פניו שולח, כי פנים שם נגזר מן פנה, כי האדם בפניו יכוין לדבר אשר ירצה כוונתו, ואמר כאשר שנה פנותו וכיון אל הדבר אשר קדם לו הצווי שלא יכוין אליו, שולח מגן עדן, וזהו העונש הדומה למרי מדה כנגד מדה, הוא הותר לאכול מן הנעימות, וליהנות בנחת ובבטחה, וכאשר גדלה תאוותו ורדף אחר הנאותיו ודמיוניו, כמו שאמרנו, ואכל מה שהוזהר מאכלו, נמנע ממנו הכל והתחייב לאכול הפחות שבמאכל אשר לא היה לו מקודם מזון, ואף גם זאת אחר העמל והטורח, כמו שאמר, וקוץ ודרדר תצמיח לך וגו', בזעת אפך וגו', ובאר ואמר וישלחהו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם, והשוהו כבהמות במזונו ורוב עניניו, כמו שאמר ואכלת את עשב השדה. ואמר מבאר לזה הענין אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו, ישתבח בעל הרצון אשר לא תושג תכלית כוונתו וחכמתו:

15. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

אמר רבי פרוספדאי, אמר רבי יוחנן, שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אֶחָד שֶׁל צְדִיקִים גְּמוּרִין, וְאֶחָד שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִין, וְאֶחָד שֶׁל בִּינוּנִים. שֶׁל צְדִיקִים גְּמוּרִין - נִכְתָּבִין וְנִחְתָּמִין לְאַתֵּר לְחַיִּים. רְשָׁעִים גְּמוּרִין - נִכְתָּבִין וְנִחְתָּמִין לְאַתֵּר לְמִיתָה. בִּינוּנִים - תְּלוּיִן וְעוֹמְדִין מְרֵאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַפְּפוּרִים. זָכוּ - נִכְתָּבִין לְחַיִּים, לֹא זָכוּ - נִכְתָּבִין לְמִיתָה. ... תַּנְיָא, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, שְׁלֹשׁ פְּתוּת הֵן לְיוֹם הַדִּין, אֶחָד שֶׁל צְדִיקִים גְּמוּרִין, וְאֶחָד שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִין, וְאֶחָד שֶׁל בִּינוּנִים. צְדִיקִים גְּמוּרִין נִכְתָּבִין וְנִחְתָּמִין לְאַתֵּר לְחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא. רְשָׁעִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִין וְנִחְתָּמִין לְאַתֵּר לְגִיהֵנִם, ...

16. רש"י מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

שלשה ספרים - ספרי זכרון של מעשה הבריות. ליום הדין - כשיחיו המתים.

17. תוספות מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

ונחתמין לאלתר לחיים - מדקא חשיב בינוניים משמע דצדיקים קרי למי שזכותו מרובים ורשעים גמורים למי שעונותיו מרובים ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים דכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז) דאמרין בסוף פ"ק דקדושין (דף לט: ושם) מי שזכותו מרובין מעונותיו דומה כמי ששרף את כל התורה כולה ולא שייר ממנה אות אחת ואי עונותיו מרובין מזכותו דומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא.

18. תוספות מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

ליום הדין - כשיחיו המתים כדמוכח קרא ואף על פי שכבר נדונו אחר מיתתן בגן עדן או בגיהנם מפני הנפש עדיין יהיה דין אחר אם יזכה לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם ויש שכבר קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמא יזכו.